

Hazrat Inayat KHAN

VNITŘNÍ ŽIVOT

Přeložil a poznámkami opatřil
Karel Makoň

I. Příprava na cestu

Vnitřní život je cesta a kdo ji nastupuje, musí se na ni připravit. Nejsme-li připraveni, vydáváme se v nebezpečí, že se budeme muset obrátit dříve, než dosáhneme cíle. Kdo se vydává na cestu a má ji správně vykonat, musí vědět, co na cestě potřebuje, aby se zdařila a aby mohl dokončit, co začal. Cesta vnitřním životem jest tak dlouhá jako vzdálenost mezi životem a smrtí. Je to nejdelší cesta, jakou kdy v životě činíme, a je třeba mít vše připraveno, abychom nebyli donuceni k návratu ve chvíli, kdy jsme již ušli určitou část cesty.

Prvním požadavkem jest nezanechati po sobě dluhy. Každý člověk má ve svém životě splatiti nějaký dluh: matce, otci, bratrovi nebo sestře, manželovi, manželce nebo příteli, svým dětem, své rase nebo lidstvu. Když jej nesplatil, je vnitřně svázán poutem, které jej nutí, aby se vrátil. Život ve světě je poctivý obchod - mohli bychom to pochopit správně, kdybychom jen věděli, co duší je na světě, s nimiž jsme nějak svázáni nebo spřízněni, a s kolika dalšími se denně setkáváme. Každému jsme nějak dlužni, a nezaplatíme-li svůj dluh, musíme jej zaplatit i s úroky. Je určitá vnitřní spravedlnost, která stojí nad světskou spravedlností. A když se člověk neřídí zákonem vnitřní spravedlnosti, pak v té době žije v jakémsi opojení, jeho oči jsou zavřeny a on nepoznává zákon života. Ale opojení přejde, přijde zase den, v němž se duševní oči otevrou, a je škoda, když se lidské oči otevrou příliš pozdě. Lépe jest, když se oči otevrou, dokud je měšec ještě plný, neboť je obtížné něco dokázat, když se oči otevrou a měšec je prázdný. Vůči někomu musíme mít ohledy, před jiným úctu, vůči jinému službu a trpělivost, opět jinému máme splatit oddanost nebo pomoc. Nějak v každém ohledu a za všech okolností musíme něco platit. A dříve než nastoupíme cestu, musíme mít jistotu, že jsme zaplatili a to všechno, takže nezbyvá už nic platit. Mimo to musí člověk, dříve než nastoupí cestu, nabýti jistotu, že vyplnil své povinnosti - své povinnosti vůči těm, kdo patří k jeho okolí, a své povinnosti vůči Bohu.(1)

(Pozn. překladatelova: Autor tohoto spisu je mohamedánský mystik čili sufi. Pochází z Indie a zná dobře Evropu. Vedle mystiky je znám svým hudebním nadáním. Jeho řeč je velmi jasná, ale bylo by škoda, kdyby se některé jeho myšlenky nepodtrhly, aby nezapadly. Jen k tomu slouží těch pár přidaných řádek.

1. Je jisto, že autor nemá na mysli splácení všech karmických závazků a dluhů, neboť o mnohých z nich nic nevíme právě tak, jako nevíme nic o svých minulých životech. Jde mu nepochybně o vyrovnání opravdu vědomých závazků. Ženatý člověk nesmí např. konati duchovní cestu proti vůli své rodiny, měla-li by jeho cesta za následek, že by nekonal

všechny dosavadní manželské, živitelské a otcovské povinnosti a ocitla-li by se jeho rodina jeho odklonem od světa bez prostředků apod. Rovněž nesmí trpěti povinnosti vůči Bohu. Je-li např. knězem nebo křesťanem, nesmí přestat konat své povinnosti kněžské a křesťanské.)

Dříve než člověk nastoupí cestu, musí uvážit, zda se naučil všemu, co se chtěl od světa naučit. Čemu se ještě nedoučil, tomu se musí doučit, dříve než se dá na cestu. Neboť, myslí-li si "chci nastoupiti cestu, ačkoliv bych se napřed rád ještě něčemu naučil", nikdy nedosáhne cíle. Přání něčemu se naučiti potáhne jej zpět. Všechna přání, každá žádost, každá snaha, jež má v životě, vše to musí být usmířeno. A nejen to: na počátku své cesty nesmí již mít nějaký zármutek, ani nesmí čehokoliv litovat. Nosí-li v sobě zármutek nebo lítost, musí se s nimi vypořádat před začátkem cesty. Také nesmí vůči někomu chovat zášť nebo pociťovat, že mu někdo způsobil bolest. Neboť vezme-li si s sebou na cestu tyto věci, náležející tomuto světu, budou jej na cestě zatěžovat. Cesta je beztak dost obtížná a bude ještě namáhavější, ponese-li takové břímě. Kdo si naloží náklad nelibosti, nespokojenosti a nevole, těžce se s ním povleče touto stezkou. Stezka vede ke svobodě. A kdo chce jíti touto stezkou, sám musí být svoboden, žádné pouto jej nesmí stahovati zpět, žádné pouto jej nesmí vábiti nazpět.

Vedle těchto příprav potřebujeme ještě cestovní vůz. Vůz má dvě kola, a ta se jmenují: rovnováha ve všech věcech. Jednostranný člověk je omezen, ať je jakkoliv silná jeho jasnozřivost a jasnoslyšnost, ať jakkoliv velké je jeho vědění. Nedojde daleko, neboť vůz potřebuje k jízdě dvě kola. Musí tu být rovnováha, a to rovnováha hlavy a srdce, rovnováha mezi silou a věděním, mezi činností a klidem. Rovnováha pomáhá člověku snášeti námahu cesty, a dovoluje mu pokračovat po stezce tím, že mu cestu usnadňuje. Nesmíme se domnívat ani okamžik, že člověk, jemuž schází rovnováha, může na této cestě pokračovati, i když se zdá býti silně duchovně založen. Jen vyrovnaní lidé mohou stejně silně prožítí vnější i vnitřní život, stejnou měrou užívat myšlení a cítění a právě tak dobře býti v klidu jako v činnosti.

Rytmus je středem života a rytmus dává rovnováhu.

Na každé cestě potřebujeme určitou částku drobných peněz, které se po cestě vydají. V čem pozůstávají tyto drobné? V rozvážných slovech a skutcích. Musíme si s sebou také vzít zásobu jídla a pití, a touto zásobou se myslí život a světlo. Na cestu musíme vzít nějaké šaty, abychom se chránili před větrem a bouří, před horkem a zimou a tento oděv je slavným slibem mlčení, náklonnosti a mlčenlivosti. Při odchodu na tuto cestu musí dát člověk ostatním sbohem, a toto sbohem je milující rozloučení. Dříve, než nastoupíme cestu, je třeba, abychom své

přátele ponechali trochu stranou: tj. zanechat šťastnou vzpomínku na minulost.

Všichni jsme na cestě, život nám je cesta. Nikdo zde nemá trvalé sídlo, všichni musíme cestovati stále dále, a proto není správné, říká-li se, že opouštíme usedlý život, dáváme-li se na duchovní cestu. Nikdo zde nemá trvalé bydliště, všichni jsme kočovní, všichni jsme na cestě. Kdo však podniká duchovní cestu, volí jinou, lehčí, lepší a pohodlnější cestu. Ti, kdo nemíří touto cestou, dojdou také k cíli. Rozdíl je v druhu cesty. Jedna z těchto cest je lehčí, rovnější, lepší. Druhá je plná těžkostí, a jelikož těžkosti v životě nepřestávají od okamžiku, kdy na této zemi otevřeme oči, můžeme právě tak dobře voliti rovnější cestu, abychom došli k cíli, který jednoho dne dosáhne každá duše.(2)

(2. Na první pohled by se zdálo, že se Inayat Khan vyslovil proti výroku Kristovu o dvou různých cestách: úzké a trnité a pohodlné a široké. Kristus nazývá světský život, který nedbá věčných statků, cestou pohodlnou a širokou, kdežto cestu duchovní (vnitřní život) nazývá cestou úzkou a trnitou a vedoucí ke spáse. Inayat Khan naopak duchovní cestu jmenuje pohodlnější, než je cesta světská. Dále říká, že vede stejně k věčnému životu jako světský život.

*Lze sice snadno vysvětlit, že Khan nechtěl odporovati Kristovu učení, kterého se často dovolává, ale k úplnému pochopení zdánlivého rozporu právě v těchto dvou výrocih je třeba mít na zřeteli celkový postoj obou duchovních učitelů k životu na zemi. Kristus neučil otevřeně o převtělování, protože přišel na svět proto, aby naučil lidi, **jak za jediný lidský život vejíti do království Božího**. Proto jak apoštolové, tak i všichni ostatní poctiví křesťané mohli očekávati nový příchod Kristův ještě za svého života. K tomu se vztahuje mnoho výroků - jednak v evangeliích - jednak v epištolách. Také všechny výroky o brzkém konci světa patří do této oblasti. Pro každého totiž nastává konec tohoto světa, jakmile se spojí s Bohem a vejde do království nebeského. Mohli bychom sice snadno dokázati, že Kristus věděl o převtělování, ale vzhledem ke svému poslání, naučiti lidi v jednom životě vstupovati do království Božího, nemělo významu, aby se zmiňoval o tomto učení, tehdy ostatně všeobecně známém a uznávaném i v židovstvu. O tomto postoji Kristově k životu na svět musíme vědět. Řekl-li potom Kristus, že každý, kdo žije světským životem, nevejde do království nebeského, myslel zcela správně, že světský život je příliš pomalá vývojová cesta, než aby po ní někdo mohl za jediný lidský věk vejíti do království. Kdyby byl však měl na mysli, že všichni světští lidé budou proto na věky zavrženi, byl by přišel odsoudit velkou většinu lidstva k zatracení a jeho evangelium lásky, milosrdenství a odpuštění by bylo pouhou přetvářkou. On však přišel lovit, ať skrytě, ať zjevně, duchovně připravené a ti se*

mají chopit úzké, tj. duchovní cesty. Ta není z hlediska světských lidí pohodlná (a z tohoto hlediska Kristus mluvil, protože stál před světskými lidmi), za to však vede rychle k cíli.

Inayat Khan mluví v tomto spisu nikoliv k lidem světským, nýbrž k duchovně založeným, kteří chtějí co nejdříve nabýti plnosti vnitřního života. Inayat Khan také předpokládá, že tito lidé věří v převtělování. Toto znovuvtělování trvá tak dlouho, dokud je člověk připoután k světu a nepoznává Boha. Připoutanost k tomuto světu plodí tedy nejen stále nové a nové životy, ale též stále nové utrpení. Světsky založený člověk musí tudíž trpět více a delší dobu, než člověk jdoucí vnitřní stezkou. Z tohoto hlediska mohl Inayat Khan nazvat cestu vnitřního života za pohodlnější, protože je rychlejší. Stačí znáti různost stanoviska, z něhož vycházel Kristus, a vidíme, že oba vyslovili jednu a tutéž pravdu. Bylo třeba se u tohoto faktu trochu zdržet, poněvadž mnozí lidé příliš lehce nacházejí rozpory mezi křesťanstvím a ostatními náboženstvími, a to většinou tam, kde rozporů vůbec není.

Křesťané konec konců také věří, jako Inayat Khan, že všichni dojdou usmíření s Bohem. Jinak by byl nemohl sv. Jan napsati ve svém Zjevení, že všechno údolí a pahrbky budou vyrovnány. Jediný rozdíl oproti východním naukám je v tom, že se všechno úsilí soustřeďuje na jeden jediný život, a to nikoliv z nevědomosti o dalším životě, ale pro ducha Kristova poselství: Zde a teď získati království boží. Každé nové vtělení Boží (a Kristus byl posledním vtělením Božím) přinese nutně usnadnění duchovní cesty. Jinak by jeho vstup na zem byl zbytečný. Nemůžeme mít tedy Kristu za zlé, že si nevěšmal řady vtělení. Chtěl-li nás přimět, abychom se úplně soustředili právě na duchovní práci v nynějším žití a nerozptylovali se nadějí, že co neuděláme teď, můžeme dokončit příště.)

Vnitřním životem rozumíme život, jenž směřuje k dokonalosti, kterou můžeme nazvati dokonalostí lásky, harmonie a krásy, život, který podle ortodoxního názvosloví míří k Bohu.

Vnitřní život nestojí nutně proti světskému životu, ale vnitřní život je bohatším životem. Světský život, to je omezenost života, vnitřní život je životem ve své dokonalosti. Asketové, kteří se dávají zcela opačným směrem než světský život, činí tak proto, aby změřili hloubky života. Ubíráme-li se však jen jedním jediným směrem, nevytvoříme dokonalý život.

Krátce můžeme říci, že vnitřní život pozůstává ze dvou věcí, z vědomého, uváženého jednání a z klidu při uklidněných smyslech. Činíme-li obě tyto vzájemné proti sobě stojící věci a zachováme-li v obou těchto směrech rovnováhu, dosáhneme plnosti života. Kdo žije vnitřním životem, je prostý jako dítě, ba prostší než dítě, a při tom

moudřejší než mnoho chytrých dohromady. To se projevuje ve vývoji dvěma protivnými směry. Ježíšova prostota byla vždy všeobecně známa. V každém hnutí, v každém skutku prokázal se býti dítětem. Všichni velcí světci a mudrci - velikáni, kteří osvobodili lidstvo - byli prostí jako děti a přitom moudří, daleko moudřejší než lidé chytří ve světském slova smyslu. Proč? Co dává těmto lidem rovnováhu? Klid v pasivitě. Stojí-li před Bohem, je jejich srdce v nich jako prázdný kalich. Stojí-li před Bohem, aby se učili, odnaučí se všemu, co je naučil svět. Stojí-li před Bohem, odstupuje od nich jejich já, jejich vlastní já, jejich život. V tomto okamžiku nemyslí na sebe, nemají žádné přání, které by se mělo splnit, nemají žádnou vůli, kterou by chtěli prosadit, nic, co by ze sebe vyjádřili. Jsou jako prázdné kalichy, do nichž nalévá Bůh svou podstatu a z nichž se nepravé já ztratilo.

Proto se stává, že se v jejich běžném denním životě zračí odraz tichého okamžiku míru, ve kterém prodlévali u Boha.

V běžném životě prokazují prostotu, avšak nikoliv nevědomost. Vědí mnoho věcí a přece nevědí. Vědí, když někdo lže. Obviní však z toho člověka? Řeknou asi: "Ty lžeš." Ne, nad to jsou povzneseni. Znají honičku tohoto světa a hledí na ni klidně. Stojí nad věcmi tohoto světa, které již na ně nedělají žádný dojem. Mnozí si budou myslet, že jsou ve světském životě nevědomí, neboť nedbají na věci, které jsou v podstatě nedůležité. Protože moudře jednají, stávají se moudřími, a v tomto ne každý člověk jedná moudře. Mnozí lidé se nestarají o moudrost při svém počínání. Jiní opět se utíkají k moudrosti až po dokonání činu, a často je potom příliš pozdě. Kdo však žije vnitřním životem, řídí své počínání moudrostí. Napřed o každém skutku, o každé myšlence, o každém slovu přemýšlí a uvažuje, dříve než se projeví. Proto je celé jeho konání na zemi vedeno moudrostí. Před Bohem však stojí v prostotě, svou pozemskou moudrost s sebou k němu nebere.

Člověk se často dopouští chyb, ať už se ubírá tou nebo onou cestou a proto mu schází rovnováha, takže nemůže dospět k dokonalosti. Dává-li se např. při své pouti za Bohem cestou činnosti, měl by při ní používat též své moudrosti. Při cestě k Bohu měl by být též činným, i když činnosti nepotřebuje. Je to jako by chtěl plouti proti proudu. Použijete-li své moudrosti tam, kde byste měli být prostí, dopouštíte se největšího omylu. Jiní zase považují pasivitu za podstatnou složku, která musí tvořit základ jejich prostoty, stojí-li před Bohem. Chtějí pak této složky použití v každém životním postavení. To by však nebylo správné.(3)

(3. Tady vyslovil Inayat Khan důležitou poučku, která by si zasluhovala podrobnějšího rozvedení. Stojíme-li před Bohem, nemůžeme se s ním stýkat pomocí smyslů a z nich odvozeným vědomím zevního světa, poněvadž smysly nám zprostředkovávají jen a jen styk se zevním,

hmotným světem a naplňují jím celé naše vědomí. Bůh není nic konkrétního, a proto jsou smysly nevhodným prostředkem jeho postřehnutí. Chceme-li tedy vědomě státi před Bohem, je zapotřebí dvou věcí: zastavit činnost smyslů a vyprázdnit své vědomí od všeho, co se do něho dostalo pomocí smyslů. Zastavíme-li činnost svých smyslů, přestanou nám přinášeti zprávy o zevním světě, přestanou nás rušit oblastí konkrétna. Vyčistíme-li své vědomí od všech vzpomínek na jeho konkrétní obsah, na zkušenosti a zážitky ze zevního světa, musí se objevit pravá podstata vědomí, a to je vědomí Boží. Aby se toho dosáhlo, musíme vedle zaměření mysli k Bohu zůstatí smyslově zcela pasivní. Proto je nesprávné, když se vnitřní život čili mystika vykládá jako možnost nebo dokonce povinnost něco dalšího vidět, slyšet, hmatat, atd., co jsme nemohli dosud hmotnými smysly postřehnout. Takový výklad mystiky by byl úplným nepochopením jejího cíle - vyjítí ze smyslů k Bohu.

Avšak stejně nesprávné by bylo, kdyby chtěl mystický žák tento postoj zachovávat při zevní činnosti. Tam musí, lidově řečeno, být při smyslech, a nesmí být smyslově pasivní. Na tento svět byl poslán se smysly, a proto jich musí používat jako jiní lidé. Zevní život je úplný rub vnitřního života. Jde sice o jeden a tentýž život, ale o dvě jeho různé podoby a funkce. Hmotný život se okamžitě zastavuje, jakmile přestanou pracovat smysly a vnitřní život okamžitě mizí, jakmile jsou v provozu smysly. Teprve po dlouhé praxi s vnitřním životem můžeme žítí vědomě s Bohem i při fungování zevních smyslů. To se může stát až tehdy, když vnitřní život je tak silný, že proniká i do smyslů. Přes to však zůstává pravdou i potom, že je na nich zcela nezávislý a že jich vůbec nepotřebuje ke svému projevu.

Také odevzdanost do vůle Boží má dvě stránky. Při zevní činnosti nesmí vést k tomu, abychom složili ruce v klín, nýbrž k dokonalejší činnosti, bez ohledu na výsledek či na osobní prospěch. Ve vnitřním životě vede k zastavení činnosti smyslů, a myšlenek, což je jistý druh pasivity nepoučeného člověka.)

II. Účel cesty

První a nejdůležitější ve vnitřním životě je, že vytvoříme takový vztah k Bohu, abychom s ním byli spojeni jako se svým stvořitelem, živitelem, dárce, soudcem nebo přítelem, ať už je pojmán jako otec nebo matka či náš milovaný. Při každém z těchto vztahů si musíme Boha zpřítomňovat a náš vztah musí být tak vědomý, že v nás nesmí trvat jen jako představa. Neboť první, co věřící činí, je, že si něco představuje. Představuje si Boha jako stvořitele. Snaží se věřiti, že Bůh

je živitel. Snaží se mysliti, že Bůh je přítel. Snaží se pocítiti, že miluje Boha. Avšak teprve tehdy, když se představa stane právě tak skutečnou, jako naše sympatie a láska, kterou pocítujeme vůči hmotné bytosti a se kterou na ní lpíme, teprve tehdy máme pravý poměr k Bohu. Někdo může býti velmi zbožný, a právě tak dobrý a poctivý, chybí-li mu však toto, není jeho zbožnost a jeho dobrota tím pravým. Práce vnitřního života pozůstává v tom, že se snažíme, aby se Bůh stal skutečností, takže nezůstane pouhou představou a člověku se zjeví jeho vztah k Bohu skutečnější než kterýkoliv jiný pozemský vztah. Jakmile se toto stane, pak i všechny nejbližší a nejdražší pozemské vztahy přestanou nás tolik poutati. Proto však se člověk nestane bezcitnějším, nýbrž láskyplnějším. Bezbožný, pod vlivem sobectví a nelásky stojící člověk, je bezcitný, protože se podílí na stavech, mezi nimiž žije. Avšak člověk, který miluje Boha, který našel poměr k Bohu, jehož láska se stává živější, není již bezcitný. Plní své povinnosti vůči těm, s nimiž žije na tomto světě, lépe než bezbožný člověk.

A nyní o tom, jak si má člověk vytvořiti tento vztah k Bohu a jaký poměr je nejlepší? Má si Boha představit jako otce, stvořitele, soudce, živitele, přítele nebo milovaného?

Odpověď zní: V každém životním postavení musíme Bohu poskytnouti takové místo, jak je pro ten okamžik žádoucí. Jestliže člověk, sklíčený nespravedlností a chladností světa, vzhlédne k Bohu jako k dokonalé spravedlnosti, spadne z něho všechna únava. Jeho srdce už nepocítuje žal a nachází útěchu ve spravedlnosti Boží. Smysl pro spravedlnost se probudí v jeho srdci a věci se mu objeví v novém, jiném světle. Stojí-li člověk ve světě bez otce a bez matky, vzpomene si, že v Bohu má otce a matku. A má-li ještě otce a matku, pomyslí, že jsou s ním spřízněni jen ve světě. Mateřství a otcovství Boží jest jediné pravé příbuzenství. Otec a matka tohoto světa zrcadlí jen jiskru oné otcovské a mateřské lásky, kterou má Bůh plně a dokonale. Pak poznává, že Bůh může dáti, jako rodiče svým dětem dávají, co jim schází. Potom člověk pocítuje, jak k němu ze všech stran připlývá dobrota, přátelství, ochrana, podpora a soucit. Učí se poznávati, že tyto pocity, ať přicházejí odkudkoliv, pocházejí od Boha, který je zároveň otcem i matkou. Představuje-li si člověk Boha jako živitele, neshledává se v tomto světě jen se spravedlností, nýbrž také s láskou, milostí, milosrdenstvím a se smyslem pro odpuštění. Poznává, že Bůh není jako světští soudci, sluhou zákona, nýbrž pánem nad zákonem. On soudí, když soudí, a odpouští, když odpouští. Má moc učiniti obojí: má moc souditi, má moc odpouštět. Je soudcem, protože nezavírá oči před žádným lidským skutkem. On ví, váží a měří a dává člověku, co mu náleží. A on jest, který odpouští, neboť mimo a nad moc jeho spravedlnosti působí ještě moc jeho lásky a soucitu. A tato moc je jeho

pravou podstatou, jeho vlastní přirozeností, a proto je jí více, je větší a mocnější než moc jeho spravedlnosti.

Žije-li jiskra dobra a blahovůle v našem srdci, vyvarujeme se my lidé této země souditi své spolubližní. Odpouštění nás samo o sobě naplňuje větším pocitem štěstí než msta. I když si každý jde svou cestou.

Člověk, který si představuje Boha jako přítele, není nikdy sám na světě, ať už zde na zemi nebo v záhrobí. Má vždycky přítele. Přítele ve společnosti, přítele v samotě. Ať ztrácí ve spánku svět ze svého vědomí, ať bdí a je si ho vědom, vždycky je přítomen přítel v jeho srdci, v jeho duši. A člověk, jemuž je Bůh milovaným, čeho potřebuje více? Jeho srdce se probouzí každou krásou vnitřní i zevní. Všechno jej potěšuje, všechno se před ním samo rozvíjí a stává se v jeho očích krásným, neboť Bůh všechno proniká a je ve všech jménech a bytostech. Proto mu milovaný není nikdy vzdálen. Jak šťasten je proto člověk, že jeho milovaný se nikdy nevzdaluje. Neboť celá tragédie života tkví v tom, že není přítomen milovaný. A pro koho je milovaný stále přítomen, ten nosí milovaného

v sobě. Zavře-li oči, má milovaného kolem sebe. Otevře-li oči, všemi svými smysly vnímá milovaného. Vidí jej svýma očima, svýma ušima slyší jeho hlas. Stane-li se Bůh takovouto skutečností, žije, tak říkajíc, v přítomnosti Boží. Pro takového různé formy a druhy víry, různá vyznání a společnosti nemají už významu. Jemu je Bůh vše ve všem, pro něho je Bůh všude. Nechť vstupuje do křesťanského kostela nebo do synagogy, do buddhistického chrámu, do hinduistické svatyně nebo do mohamedánské mešity - je tam Bůh. V pustině, v lesích, v davu, všude je Bůh.

To dokazuje že vnitřní život není jen pouhé zavření očí a pohlížení do sebe. Vnitřní život žádá pohlížení ven i dovnitř a všude nacházení milovaného. Avšak Bůh se může stát jen tehdy milovaným, když se dosti silně vzbudila láska. Kdo nenávidí nepřítel a miluje přítele, nemůže Boha nazývat svým milovaným, neboť nezná Boha. Stala-li se láska úplnou, projevuje se ve všech svých tvarech, a jen plnost lásky si zasluhuje, aby byla věnována Bohu. Pak přichází doba, kdy člověk poznává v Bohu milovaného, svůj ideál. A přestože se povznáší nad úzké hranice světských náklonností, přece nachází též správný způsob, jak milovat přítele. Člověk, který miluje Boha, ví, co je láska, neboť dostoupil do tohoto stupně plnosti lásky.

Celý umělecký výtvar sufiistické literatury velkých perských básníků, jako jsou Rumi, Hafiz a Jami, pojednává o poměru mezi člověkem jako milujícím a Bohem jako milovaným. Kdo čte a chápe tyto básně a vyvinul v sobě lásku, ten vidí, co tito mystikové zobrazovali a na jaký tón byla naladěna jejich srdce. Není snadné pěstovat a podporovat

v srdci lásku k Bohu, neboť nemůžeme milovati, aniž bychom viděli nebo poznávali předmět své lásky. Avšak, kdo se dostal tak daleko, že miluje Boha, ten vpravdě nastoupil putování po duchovní stezce.

III. Plnění povinností v lidském životě

Postavení člověka, který žije vnitřním životem, stále více a více se podobá postavení dospělého mezi dětmi. Zevně není patrný nějaký věkový rozdíl, jaký jinak pozorujeme mezi dospělými a dětmi. Rozdíl tkví v širší rozhledu, který vždycky není zjevný. Kdo vnitřně žije, je daleko starší než jeho okolí a přece se zevně podobá ostatním. Člověk, který dospěl k plnosti vnitřního života, má zcela jiný postoj k životu, než ten, kdo teprve vstupuje na stezku nebo kdo nabyl nějakých rozumových znalostí o vnitřním životě, avšak ve skutečnosti takovým životem nežije. Také jeho vystupování ve světě je jiné: posledně jmenovaný bude jiné kritizovat, protože nevědí, co on si myslí, že ví. Bude hrdý, vypínavý, vychloubavý a pohrdavě bude shlížet na ostatní a bude věřit, že oni neprošli

do tajemství světa nebo nevystoupili do takové výše, které on dosáhl a pochopil. Postaví se mimo lidi a řekne, že zůstali pozadu ve vývoji, a že se s nimi nemůže stýkati: "Jsem dále. V ničem se k nim nemohu připojiti. Jsou něčím jiným než já." Bude se posmívat omezeným názorům svého okolí a bude na ně hleděti s patra jako na lidi, s nimiž si nemůže nic začít a na jejichž jednání se nemůže podílet, neboť on je mnohem dále než oni.

Kdo však dosáhl plnosti vnitřního života, tomu způsobuje velkou radost, může-li se stýkati se spolubližními, právě jako činí radost rodičům, mohou-li si zahrát s dětmi. Jsou to nejkrásnější okamžiky v jejich životě, cítí-li se dětmi uprostřed svých dětí a mohou-li se účastniti jejich hry. Přinese-li dítě rodičům šálek pro panenku, dobří a milující rodiče se tváří, jako by pili čaj a jako by jim chutnal. Dítě si nemá myslet, že oni stojí výše než ono nebo že nemohou dělat, co ono činí. Hrají si s dítětem a jsou s ním šťastni, neboť štěstí dítěte je také jejich štěstím. Tak jedná také člověk, který žije vnitřním životem, a proto se snáší a žije ve shodě s lidmi všech vývojových stupňů, bez ohledu na jejich vyznání nebo víru. Neříká: "Jsem mnohem dále než vy, a přidávám-li se k vám, je to pro mne cesta zpět." Kdo tak daleko vystoupil, nemůže nikdy jíti zpět. Připojí-li se však k němu, povede je s sebou kupředu svou cestou. Kdyby šel dále sám, poznal by, že nedostal povinnosti, kterou má splnit vůči svým bližním.

Tak žijí mudrci mezi lidmi tohoto světa a nejsou přitom nešťastní. Kdo všechny miluje, není nešťasten. Nešťasten je, kdo pohrdá světem, nenávidí lidi a považuje se za povznešeného nad ně. Kdo miluje lidi, pomýšlí na to, aby tito zažili tutéž změnu, kterou už prodělal on. Přešel ze tmy do světla. Rozdíl mezi ním a lidmi je jen dočasný. On sám prožívá s velkou trpělivostí tento všeobecný přechodný stav, v němž jeho spolubližní dlí ještě ve tmě, nedává jim nikdy znát, že jsou ještě ve tmě. Nedovoluje, aby se proto cítili uraženými, a nepohlíží na ně s opovržením. Myslí jen, že každá duše má své dětství, mládí a zralost a že tato řada proměn tvoří přirozenou cestu každé lidské bytosti.

Viděl jsem na vlastní oči lidi, kteří dosáhli svatosti a velké dokonalosti. A přesto zůstanou takoví lidé státi s ostatními lidmi před kamennou modlou a budou prodlévati v modlitbě, aniž by jim dali znát, že jsou před nimi nějak daleko. Zůstanou v postoji plném pokory, a nedají znát, že postoupili v duchovním vývoji už mnohem dále.

Čím dále tito lidé kráčí, tím se stávají pokornějšími. Čím hlouběji vnikají do Tajemství, tím méně o něm mluví. Sotva uvěříte, řeknu-li vám, že během čtyř let, která jsem strávil se svým muršidem (duchovním vůdcem), jen asi jednou nebo dvakrát vedl jsem s ním rozhovor k duchovním záležitostem. Obyčejně jsme se bavili jako jiní lidé o světských věcech. Nikdo by si nebyl pomyslel, že je to člověk, který uskutečnil Boha na zemi a neustále pohřžuje do Boha. Jeho rozhovory vypadaly jako hovory jiných lidí.

Mluvil o všech záležitostech tohoto světa, nikdy o duchovních věcech. Nikdy zvlášť nevystavoval na odiv svou zbožnost nebo duchovní založení. A přece prozrazoval svým ovzduším, hlasem duše a svou přítomností vše, co bylo ukryto v jeho srdci.

Komu se Bůh stal skutečností, kdo dosáhl moudrosti, ten o tom málo mluví. Kdo nic neví, snaží se diskutovat, a to nikoliv proto, že ví, nýbrž proto, že sám pochybuje. Kde je vědění, tam není sklonu k diskusi. Hádáme-li se, je ještě něco neuspokojeno. Klepáme-li na prázdný džbán, vydává zvuk. Je-li však naplněn vodou, nezní. Je tichý a němý.

Nic na tomto světě, žádné bohatství nebo hodnost, postavení, moc nebo učenost nedovede u člověka probuditi takovou domýšlivost jako nejmírnější nádech duchovního vědění, a kdo má domýšlivost toho druhu, nemůže ani o krok dále. Je spoután na tom místě, na němž stojí, neboť základ duchovního poznání spočívá právě v zapomenutí na sama sebe.(4)

(4. Mnozí lidé, kteří konají soustředovací cvičení a říkají si proto mystičtí žáci, často si stěžují, že se po začátečních úspěších nedostavují žádné výsledky. Důvody takového zastavení na cestě mohou být různé,

přerůzné, avšak Inayat Khan nám zde dává klíč k pochopení nejčastějšího důvodu ustrnutí.

Mystický žák se zpočátku tak houževnatě zabere do svých cvičení, že touto pečlivostí a soustředěností na čas vyváží své jáství, které ještě nebylo poraženo. Slovy Khanovými řečeno, mystický žák zapomene na přechodnou dobu na sebe. Za čas však se jeho osobnost zase stane středem života, pokud se mu duchovním cvičením nepodaří prorazit tak daleko, aby si ověřil, že středem života je Bůh. Žák se vrací k sobě, k nejrůznějším starostem o sebe. Napřed jsou to jen starosti "duchovní". To znamená, že odívá i světské starosti do duchovního roucha, jelikož by nedokázal zodpovědět před svým svědomím, že může mít ryze světské starosti. Později však bezostyšně světské starosti mají přednost před starostmi duchovními. Ať už jsou to starosti o zdraví, o postavení nebo o rodinu, žák jim dává obvykle asi tuto podobu: "Mám tolik co dělat, že mně moje světské záležitosti nedopřávají času na Boha." Nebo: "Mám tak těžké a odpovědné postavení a musím tolik podnikat, abych obstál před druhými, že myšlenky na vyřešení těch problémů mě zcela stravují."

Tito lidé mají všichni jeden společný znak. Pořád se jim něco nelíbí, buď ve vlastním zdraví nebo v rodině nebo v povolání. Dalším společným jejich znakem je nehorázný podiv nad tím, že nemohou nijak pokročit ve vnitřním životě.

Poradte jim podle Khana, aby zapomněli na sebe. Řekněte jim však, že jejich já je trochu složitější. Patří k němu rodina a povolání, všichni lidé, jimž dáváme přednost před jinými, a všichni, jež máme méně rádi než ostatní nebo je nenávidíme. Zapomněli, že středem jejich života musí být Bůh, že on patří do rodiny, že musí stát na pozadí všech myšlenek na práci, povolání, zdraví, rodinu, politiku a vlast. On má právo vstupovat všude, kam míří naše myšlenky. Existují-li oblasti myšlení, s nimiž Bůh nemá nebo nemusí mít nic společného, stává naděje, že se z Boha stane nevítaný host a na konec dojná kráva, kterou jsme ochotni nakrmit jen proto, aby nám dala hodně mléka, ale ne proto, že bychom k ní měli nějaký láskyplný poměr.

Nemáme právo sténat nad svou opuštěností, když jsme opustili Boha. On nás nikdy neopouští, jen my jej opouštíme.

Je chyba, hledáme-li zlepšení svého duchovního postavení v nových duchovních cvičeních nebo v dalším poučení. Obojí je třebas nutné, ale jako trvalý lék proti tak zvané opuštěnosti se nehodí ani jedno, ani druhé. Začneme-li s nějakým novým cvičením, opět ve chvíli máme výsledky. Zrovna tak se povzbudíme dobrou duchovní četbou. Ale proč? V případě nového cvičení jde o sílu nově nabyté důvěry, neboť ve staré cvičení jsme pozbyli důvěru, když nám nepřinášelo

kýžené výsledky. Dále jde o nový technický problém, o technické zvládnutí cvičení, které vyžaduje větší část naší pozornosti a osobnosti. Proto na chvíli zapomeneme na sebe. Toto zapomenutí na sebe však není způsobeno zlepšeným poměrem k Bohu. Proto se za čas znovu vrátíme k sobě a

do starých kolejí tuposti a starostí. Stejně je tomu s duchovní četbou nebo s ústním poučením. Povzbudí se na chvíli cit, ale ten zase přejde, vzpomínka zapadne za novější události a problémy dne a jsme zase tam, kde jsme byli. Jediný trvalý lék je odosobňování, zbavování se sebe a navazování správného poměru k Bohu, aby on byl středem a my přídatkem, abychom jemu sloužili a ne on nám, abychom jemu dávali a nechtěli od něho ustavičně brát.

Člověk se musí poznati buď jako "něco" nebo jako "nic". Duchovnost stojí na poznání této nicotnosti. Máme-li ponětí o vnitřních zákonech přírody a jsme-li proto domýšliví nebo myslíme-li si: "Jaký jsem dobrý, vlídný, velkorysý a zajímavý, " a dostaví-li se mírný sklon k některé z těchto myšlenek, uzavrou se dveře, které vedou k duchovnímu světu. Je to stezka, po níž se dá jít tak lehce, a přece tak těžce. Hrdost je lidské bytosti něčím zcela přirozeným. Člověk slovy tisíckrát popře nějakou svou ctnost, ale nedokáže, aby si ji svým citem nepřiznal, neboť nejjáštější já je hrdé. Hrdost, to je já. Bez hrdosti nemůže člověk žít. Nemusí se toho mnoho učit, aby dospěl k duchovnímu vědění, aby si uvědomil svůj vnitřní život, potřebuje jen vědět, co již ví, avšak musí to sám nalézt. K porozumění duchovnímu vědění nepotřebuje jiného vědění než sebepoznání. Získá si vědění o já, kterým je sám a jež je mu tak blízko a přece tak daleko.

Kdo miluje Boha, má ještě něco jiného společného s lidsky milujícím. Nikdy nemluví o své lásce. Nemůže o ní mluvit. Člověk nemůže říci, jak silně miluje předmět své lásky. Slovy se to nedá vyjádřit. Mimo to člověk nemá chuti, aby o tom s někým mluvil. I kdyby mohl, přítomnost milované bytosti by mu zavřela ústa. Jak by tedy mohl člověk, který miluje Boha, vyznati: "Miluji Boha." Kdo opravdu miluje Boha, uchovává svou lásku skrytu v srdci, jako zrno, jež bylo zaseto do země. A když setba vzejde, ukazuje se ve skutcích milujícího vůči bližním. Kdo miluje Boha, nemůže jinak jednat než s dobrotou a shovívavostí. Každé jeho hnutí, každý jeho skutek mluví o lásce, avšak jeho rty mlčí.

To ukazuje, že ve vnitřním životě platí používání hlavní zásady, a to nejednati povýšeně, nýbrž zůstati mírný, nestavěti na odiv svou moudrost, nevynášeti na denní světlo své vědění, potlačovati přání ukázat se jiným, jak daleko jsme dospěli, a sám před sebou skrývati, jak daleko jsme došli. Úkol, který má člověk splnit - je - sám na sebe úplně zapomenout a uvést se v soulad s ostatními lidmi, srovnati své jednání,

mluvit s nimi jejich řečí, odpovědět na úsměv přítele úsměvem, na bolest jiného slzami, pomáhat příteli v radosti i žalu, bez ohledu na to, na jakém stojí vývojovém stupni. Kdyby se člověk během života stal andělem, udělal by jen velmi málo. Nejdůležitější však, co člověk může činit, je, aby plnil své lidské povinnosti.

IV. Uskutečnění vnitřního života

Člověk, který žije vnitřním životem, pokládá za svou zásadu, aby byl po celý život lidem vším. V každé situaci, v každém ohledu učiní zadost tomu, co chvíle vyžaduje. Často se má za to, že duchovní lidé musí vypadati smutně a mrzutě, stále vážně a obklopeni melancholickou atmosférou. Takový obraz je ve skutečnosti pravý opak opravdu duchovního člověka. Kdo žije vnitřním životem, má v každém ohledu jednat tak, jak si toho okolnosti vyžadují. Musí ke každému hovořiti jeho řečí, přitom se postaviti na stejný stupeň a přece uskutečňovati vnitřní život.

Pro toho, kdo zná pravdu, kdo nabyl duchovního vědění a kdo žije vnitřním životem, neexistuje v životě zaměstnání, které by pro něho bylo příliš těžké. Jako obchodník, jako výdělečně činný, jako prostý člověk nebo jako muž uhlazených mravů, jako duchovní nebo jako mnich, vždycky bude jiným, než jakým se bude jevit lidem. Kdo žije vnitřním životem, ten považuje svět za divadlo. Je v něm hercem, který hraje určitou roli a brzy má být zlý, brzy milý a brzy má vystupovat v tragédiích, brzy zase ve veselohrách.

Člověk, žijící vnitřním životem, neustále jedná právě tak. A jako herec, který si neuvědomuje pohyby, jež si ukládá, tak také duchovní člověk má plnit v přiměřené míře úlohu, do níž je v životě postaven. Vykonává všechno důkladně a správně, aby splnil své zevní poslání ve světě. Příteli jest přítelem, příbuznému příbuzným. Se všemi, s nimiž je zevně svázán, udržuje rozvážné a správné vztahy. A přece ve svém uskutečňování stojí nad všemi vztahy. Může býti velmi veselý a zároveň velmi vážný. Může vypadati velmi smutně, a přece mu ze srdce bude prýštiti radost.

A tak je člověk, který žije duchovním životem, pro každého tajemstvím. Nikdo nemůže změřiti jeho hloubku. Vidíme jen, že slibuje upřímnost, dává lásku, vzbuzuje důvěru, rozšiřuje dobro a pomáhá vytušiti Boha a pravdu. Pro toho, kdo žije vnitřním životem, je každý skutek ponořením do Boha. Jde-li po ulici, je to jeho ponoření, pracuje-li i jako tesař, zlatník nebo v jiném řemesle či v obchodě, je to jeho ponoření. Ať pozoruje nebe nebo zemi, zří předmět svého zbožnění. Ať

na východě nebo na západě, ať na jihu nebo na severu, všude okolo něho je jeho Bůh.(5)

(5. Málokdo z nás si dovede představit, že by velké pracovní vypjetí v zevním světě, v povolání, v rodině atd., nevedlo ke vzdálení od Boha. Mínil-li však Inayat Khan opak, říká-li, že ať se duchovně vyspělý člověk jakkoliv exponuje v zevním světě, neustále se připoutává k Bohu, pak nám nezbyvá než si přiznati, že se mýlíme. Nic nerozhoduje, že nás naše povolání a rodina rozptylují. Dělají-li dva totéž, není to totéž. My jsme nenavázali živého spojení s Bohem, nýbrž jen přerůzná živá spojení se světem. A pak je jisto, že tato pouta nás odvádějí od Boha. Avšak ten, kdo navázal živější a skutečnější pouto s Bohem, než jsou všechna jeho dřívější pouta se světem, nemůže pro život takového pouta jen tak začít s novými pouty se světem. Mysleme si, že ono pouto s Bohem je pružným provazem, který se může natáhnout jakkoliv daleko. Avšak čím více se takové lano natahuje, tím větší je jeho tah ke zdroji, z něhož vychází, v tomto případě k Bohu. Exponuje-li se tedy duchovní člověk jakkoliv v zevním světě, ať už je to pouhá chůze po ulici nebo kterékoliv světské povolání a služba rodině, stává se mu jeho pouto s Bohem zřetelnější, musí mít Boha více na mysli, než kdyby dlel v nečinnosti. Proto pro něho vzdalovati se je přibližovati se. Zevní svět a činnost mu už ani na chvíli nedokáže zastříti pravou duchovní skutečnost a není na světě nic, co by ho dokázalo odvést od jeho vnitřního života. Dovedeme si však představit, že když člověk nemá tohoto vnitřního živého pouta s Bohem, co pro něho znamená příliš přehnaná zevní činnost. Takovému člověku nezbyvá nic jiného než postaviti proti zevní činnosti jako protiváhu duchovní cvičení a modlitbu a snažit se obětovat své skutky a myšlení Bohu.)

Neomezují jej ani formy ani zásady. Ví sice všelicos, ale nemůže o tom mluvit. Neboť kdyby člověk, který žije vnitřním životem měl mluvit o svých zkušenostech, popletl by mnohou hlavu. V našem světě jsou lidé, kteří od rána do večera očima a ušima slídí po všech koutech v naději, že něco vypátrají a že to uvidí a uslyší. Ale nepřijdou na nic. Kdyby někdo chtěl těmto lidem vykládat zázračné pověsti, měl by výnosné zaměstnání. Celý svět by za ním běhal. Takhle však nejedná ten, kdo uskutečňuje sám sebe. On přece nevidí a nezří nic. Kdyby chtěl vidět, co by toho viděl! Kolik může vidět ten, který všechno svým pohledem proniká, kamkoliv se podívá, který měří hloubku a pátrá po tajemství. Avšak i když by prohlédl hloubku a tajemství věcí, kde by byl toho konec, jaký smysl by to mělo pro něho?

Vnitřní život znamená tolik: Všechno viděti a přece nic neviděti, všechno cítiti a přece to nevyjadřovati, neboť nemáme pro to dokonalého výrazu. To znamená: rozuměti všemu a přece to nevysvětlovati. Jak dalece může člověk věci vysvětlit a jak dalece mu jiní

porozumí? Každý jen potud, pokud je mu dáno, nic víc. Ne tím prožíváme vnitřní život, že zavíráme oči. Abychom jej prožili, nepotřebujeme před světem zavírat oči, nýbrž můžeme je zcela nechat otevřeny.

Pravý smysl vnitřního života je, že nežijeme jen tělem, ale též srdcem a duší. Proč také průměrný člověk nežije vnitřním životem? Přece má také srdce a duši? Zajisté má srdce, avšak není si toho dobře vědom, a má též duši, ale neví, co ta duše vlastně je. Pokud podléhá nadvládě těla, potud je též tímto tělem omezen, a může pocíťovati věci jen tehdy, když se jich dotkne, vidí jen očima a slyší jen ušima. Kolik toho však dokáží oči viděti a uši slyšeti? Každá zkušenost, získaná zevními smysly, je omezena. Kdo žije v této omezenosti, neví, že jeho bytost má ještě jinou, daleko vyšší, podivuhodnější, vznešenější část. Pochopí-li to, stane se jeho tělo nástrojem, neboť pak žije srdcem, a později jde ještě dále a žije duší. Prožívá život nezávisle na těle, a to je vnitřní život. Jakmile si člověk uvědomí svůj vnitřní život, zažene všechnu bázeň před smrtí, neboť ví, že smrt ničí tělo, ale nikoliv jeho vnitřní podstatu. Je-li oděv starý, odkládá jej a obléká nový, neboť jeho podstata není závislá na jejím obleku. Strach ze smrti trvá jen tak dlouho, než člověk pochopí, že jeho pravá podstata není závislá na těle. Proto jsou radosti toho, kdo nabyl zkušenost vnitřního života nesrovnatelně větší než radosti průměrného člověka, který žije jen jako vězeň ve svém těle. Avšak vnitřní život si nežadá, aby člověk volil určitý způsob jednání nebo aby vedl asketický či náboženský život. Je nerozhodné, které zevní povolání člověk koná. Kdo žije vnitřním životem, žije jím všude. Obvykle hledáme zduchovnělé lidi mezi duchovními, také mezi tak zvanými dobrými lidmi nebo mezi filosoficky založenými osobami. To však vždycky nesouhlasí. Některý člověk může být nábožný a dokonce filosoficky založený nebo dobrý, aniž by proto žil vnitřním životem.

Podle žádné zevní známky se nedá poznat, zdali člověk žije nebo nežije vnitřním životem, až na jedinou výjimku. Když dítě dorůstá, můžeme pozorovati, jak v jeho výrazu prozařuje světlo, jako by se v něm probouzelo nové vědomí, oživovalo nové vědění, které před tím neměl. Je to známka mládí, avšak dítě o ní nebude mluvit. Nemůže mluvit, i kdyby chtělo. Nemůže to vysvětlit. A přece můžeme poznati z každého hnutí dítěte, z každého jeho posuňku, že si je nyní vědomo života. Totéž platí také o duši, když si uvědomí život, který je za tímto životem a když toto její uvědomování je také na ní patrné zevně. A i když se bude snažit takto uvědomělý člověk, aby to nedával najevo, přece bude moudrému patrné z jeho pohybů, z pohledu a hlasu, z celého jednání a chování takového člověka, že si uvědomil tajemství. A budou to moci pocíťovat také ostatní.

Vnitřní život je zrození duše. Jak řekl Kristus, duše nemůže vejít do království nebeského, leda že se znovu narodí. Uskutečnění vnitřní život, znamená tedy vejít do království nebeského. A dostaví-li se u člověka toto vědomí, jeví se jako znovuzrození. A toto nové zrození stane se mu též zárukou věčného života.

V. Svoboda jednání

V míře, v jaké se člověk vyvíjí, díky svému vnitřnímu životu, cítí se též stále svobodnější v myšlení, mluvení a jednání. Je to přirozený důsledek duchovní cesty. Jak a odkud přichází tato svoboda, můžeme vysvětlit tím, že je v člověku pod vnějšími zvyklostmi skryt duch svobody. Jakmile člověk přeroste přes tato pouta, může se projevit duch svobody, který byl až do té doby uzavřen.

Zákony dávají světu lidé - letití mužové - kteří už sami odrostli těmto zákonům. Jako pro děti, též pro nás jsou nutny určité zákony a předpisy. Proto lidé, kteří dosud nejsou dost vyvinutí a kteří nedovedou brát život z vyššího stanoviska, podléhají určitým omezením, která jsou jim dána v podobě náboženství. Tyto předpisy potřebují právě tolik jako děti v otcovském domě potřebují pravidla chování. Bez těchto pravidel by se děti staly nevychovanými. Když však děti dorůstají, samy poznávají, proč se jim ty příkazy dávaly a jak jim byly užitečné.

Vnitřní život pomáhá duši, aby se vyvíjela. Dospěje-li duše ze závislosti k mistrovství, sama si ustanoví svá pravidla. Na Východě by se nikdo neodvážil kritizovat duchovně vysoko stojícího člověka. Nikdo by si netroufal posuzovat jeho chování a jednání, i kdyby se zdálo být nesprávné. Z toho důvodu Kristus řekl: "Nesudte!" Avšak toto učení vám bylo dáno, aby se vám ukázalo, že toto "nesudte" se vztahuje na vaše bližní. Neboť kdo je více vyvinut, nemůže být nikdy souzen. Má-li člověk sklon k tomu, aby kritizoval jiné, pokročilejší než je on sám, odnese to při svém duchovním vývoji. Člověk může být jakkoliv duchovně pokročilý, přece je stahován zpět duchovně ještě nevyvinutými. Proto lidstvo nekráčí kupředu, nýbrž nazpět. Co se stalo s Kristem? Byl popraven. Osvobozená duše, duše, která dospěla ke svobodě božskou podstatou, byla odsouzena lidským soudem. Lidé, kteří stáli hluboko pod Kristem, považovali za oprávněné jej soudit, ba nikoliv jen soudit, nýbrž též odsoudit.

Za všech dob, v každé civilizaci, kde se projevil sklon souditi výše stojící, došlo vždycky k rozvratu celé civilizace. Sufi Surmad, velký světec, který žil v Gwalioru, byl vybědnut císařem Arungzebem, aby se dostavil k bohoslužbám v mešitě, neboť to bylo prohřešením proti

tehdejší zákonům, když se někdo neúčastnil předepsaných modliteb ve veřejné mešitě. Surmad, extatik, který byl ve dne v noci nepřetržitě spojen

s Bohem a Boha si vědom, snad zapomněl na toto vybídnutí, snad mu též nechtěl dostátí. Pro něho neznamenovalo nic, že se měl modlit v určitý čas a na určitém místě. Pro něho bylo každé místo a každá chvíle vhodná pro modlitbu. Modlil se každým dechem. Protože však se neúčastnil veřejných modliteb, byl sťat, že nedodržel všeobecně platné předpisy. Následkem toho byl rozpad říše Mogulů, který tehdy nastal, a zánik celé, na tehdejší dobu jedinečné kultury této říše.

Hindové znali tuto filosofii odedávna, měli dokonalé náboženství, v němž jeden z aspektů Božích měl lidskou podobu a v němž dévové, které hindové uctívají a vzývají, nejsou ničím jiným než znázorněním určitých lidských vlastností. Tímto způsobem byl uctíván a vzýván nejen Bůh, ale celá lidská přirozenost se všemi svými aspekty. To činí hinduistické náboženství dokonalým. Říkáme-li: "Toto místo je svaté, tamto ale ne", rozkládáme život na kousky. Ale život je nedělitelný celek.

Proto přicházejí k jinému uvědomění ti, kdo se díky vnitřnímu vývoji povznesli nad zvyklosti. Pro ně světské zákony jsou zákony pro děti. Ti, kdo začínají vidět rozdíl mezi zákony, které si dávají sami, a zákony, jež jsou všeobecně poslouchány, na počátku často odsuzují a nedbají tyto poslední zákony. Kritisují je a ptají se: "K čemu to všechno?" Ti však, kdo dospějí k plnějším prožití vnitřních zákonů, dbají dokonce na zákony pro děti. Vědí, že jsou to zákony pro děti a ne pro dospělé, a přece na ně dbají, neboť uznávají, že tomu tak musí být. Zákony, které znají, mohou se projevit jen těm, jejichž duše se povznesla k tomuto poznání. Avšak, než se duše povznesla, musí mít zákon, aby mohla harmonicky žít. Proto hodně vyspělé duše dbají na tyto zákony a řídí se jimi, žijí-li v lidské společnosti. Neodsuzují je, nekritisují je. Chápou, že harmonie je tím hlavním v životě a že v životě nemůžeme být šťastni, nežijeme-li se svým okolím v souladu. Ať už jsme jakkoliv vyvinutí, ať nazíráme na život z kteréhokoliv hlediska, musíme dbátí zákonů, jež platí pro všechny.

Nyní se klade otázka: Mají duchovně pokročilí lidé zvláštní pojetí mravnosti? Zajisté, že mají. A jejich mravnost je vysoká, daleko vyšší, než jakou může pojmouti průměrný člověk. To neznameno, že oprošťují-li se duchovně od zákonů platících všeobecně, že se osvobozují též od vlastních zákonů. Mají vlastní zákony, k nimž jsou připoutáni. Avšak tyto zákony jsou vyšší a stojí daleko výše. Bezpochyby jejich pojetí světských věcí bude kritisováno a všeobecně se mu nebude rozumět. Přesto však jejich zákon je přirozenější. Jejich zákon souhlasí s duchem a působí jako zázrak. Berou-li takoví lidé ohled na dva protichůdné zákony - na všeobecnou mravnost a na vlastní mravnost - dostanou se

do postavení, v němž jsou jim ruce a nohy přibity. To je symbolický význam Kristova ukřižování.

VI. Zákon vnitřního života

Kdo žije vnitřním životem, začíná spatřovati zákon, který je skryt průměrnému člověku. Máme přírodní zákon, který jmenujeme vědecký, a životní zákon, který jmenujeme mravní. Ale vedle vědy a mravnosti je ještě jiný zákon. Můžeme ho nazvat skrytým nebo jinými slovy vnitřním zákonem. Tento zákon vnímá otevřené srdce a probuzená duše.

Tento zákon se projevuje věštci v různých podobách.(6)

(6. Zde by bylo dobře říci, proč Inayat Khan klidně zaměňuje slovo světec za název prorok nebo věstec. V sufismu se nečiní rozdíl mezi světcem a prorokem. Prorok a věstec nemusí proto věštit a prorokovat, ale musí být svatý, aby směl nosit čestný název prorok. U nás zase prorokují a věští lidé, kteří nejsou ani proroky ani věstci. To už je poněkud horší.)

Někdy se projeví formou, která je zcela opačná než působení, které z něho později vyplyne při jeho použití. Zrak věstce se stává mečem, který všechno otevírá, i srdce lidské, a všechno vidí jasně, vidí, co v něm je. Avšak řez tímto mečem zároveň uzdravuje.

V Koránu je psáno: "Poučil lidi uměním svého pera." Co to znamená? To značí, že člověku, který žije vnitřním životem, všechno, co vidí, se stává napsanými písmeny a celý viditelný svět knihou. Čte ji tak lehce, jako dopis, jenž mu píše přítel. Mimo to slyší ve svém nitru hlas, který je mluvou. Je to vnitřní řeč, její slova nejsou slovy vnější řeči. Je to božská řeč. Je jako hudba, která je hudebníkovi právě tak jasná jako řeč.(7)

(7. Zde slyšíme z úst mistrových jedinou větou mnoho pověděno o podstatě vnitřního slova. Mnozí si toto vnitřní slovo naivně představují jako mluvenou řeč a kupodivu něco takového také slyší. Nelze vyloučiti, že by se někdy nemohla člověku dostat poučka z duchovního světa, vyslovená v jeho mateřském jazyku. To však ještě není pravé vnitřní slovo. Kterákoliv lidská řeč, používající slovních výrazových prostředků, je příliš těžkopádná a hlavně zdoluhavá k vyjádření duchovních pravd, jejichž dosah je tak veliký, že se každá taková pravda týká celého života vůbec, všech vědních oborů a veškerých lidských schopností. Měla-li by se vyslovit krátce slovy, bylo by nutné použít obrazu, přirovnání, podobenství. Tak se ale samozřejmě vystihne jen zevní podoba duchovní pravdy. Vnitřní smysl beztak každý musí pochopit po svém. Obraz je tedy jen skvělá pomůcka, pomocná ruka, podaná nám z

duchovna pro pochopení duchovních pravd. Vnitřní slovo však vyjadřuje podstatu kterékoliv duchovní pravdy. Neodívá se do konkrétních slov, nýbrž předkládá obsah pravdy a vylévá jej bez ztráty času, jako blesk, s nečekanou prudkostí, náhlostí, ba oslnivostí. Mystik tento obsah třebaš potom svými duševními mohutnostmi zpracovává celá léta a jistě celý život nachází v jedné takové vnitřně vylité pravdě zdroj všemožných jiných odvozených poznatků, jež všechny však už byly obsaženy v onom hutném jádru poznání pravdy.

Je tedy daleko správnější, nazývá-li Inayat Khan vnitřní slovo spíše jedním hlasem. Stejně dobře - a pro nás obvykleji - by je mohl nazvat světlem, bleskem atd. Ale vždycky by vystihl jen zevní podobu tohoto stavu. Obsah je vždy jiný podle potřeby mystikovy, podle jeho výše a naladění.)

Jiní se těší z hudby, ale jen hudebník přesně ví, co ona říká, co znamená každá nota, jak je všechno vyjádřeno a co to zobrazuje. Každá hudební věta má pro něho význam. Každé hudební dílo je pro něho malba. To však platí jen o pravém hudebníkovi.

Mnozí tvrdí, že jsou jasnovidní a jasnoslýšní a často uvedou svými klamnými prorocstvími jiné v omyl. Kdo však žije vnitřním životem, nemusí prorokovat. Nepotřebuje jiným říkat, co vidí a co slyší. Ne že by si to nepřál říci, nýbrž také, že se mu to nezdá potřebné. Mimo to se jeho slovům nebude plně rozumět.

Jak je těžké převáděti přesně báseň z jedné řeči do druhé. A přece jde jen o to, učiniti myšlenky jedné části země srozumitelné lidem jiné části téže země. Oč těžší musí býti překládati a převáděti myšlenky Božského světa pro svět lidský! Jakými slovy je vyjádřiti, do jakých je pojmout vět? A i když se převedou do slov a vět, kdo jim může porozuměti? Je to řeč jiného světa.

A tak i proroci a věštcí všech dob, kteří přinesli lidstvu určité poselství a určitý zákon, dali mu jen kapku z oceánu, kterou sami přijali ve svém srdci. A i to je velmi těžké, neboť právě tato kapka je nesrozumitelná. Rozumí každý křesťan bibli? Zná každý muslim korán? Každý hind védy? Nikoliv, mohou znáti slova veršů, avšak nechápou vždy jejich pravý význam. Jsou muslimové, kteří znají nazpaměť celý korán. Ale tím není dosaženo účelu. Celá příroda je tajuplná kniha, ale jen pro věstce je knihou otevřenou. Jak ji může člověk překládat, jak ji může člověk vykládat? Je to, jako bychom chtěli moře přenést na zem. Můžeme přece jen čerpat mořskou vodu, ale kolik?

Znalost tohoto zákona poskytuje věstci zcela jiný pohled na život. Činí jej ochotnějším oceniti všechno dobré a krásné, obdivovati všechno, co je hodno obdivu, užívati všeho, co je hodné užití, prožiti všechno, co je hodné prožití. Probouzí ve věstci sklon k lásce, trpělivosti, odpouštění,

snášenlivosti a soucitu. Způsobuje, že se snaží podporovat a chránit všechny, kteří trpí nouzí, a snaží se jim sloužit. Avšak může říci, co vskutku cítí, jak skutečně cítí? Ne, nemůže to říci ani sobě.

Kdo žije vnitřním životem, je vším: je lékařem, který zná věci, jež jinak lékař nemůže znát. Je astrologem, který zná víc než astrolog, je umělcem, který ví, co jinak umělec nemůže vědět. Je básníkem, který umí vystihnouti víc než básník.

VII. Účel vnitřního života

Hledá člověk na duchovní stezce moc nebo inspiraci? Ve skutečnosti ani jedno, ani druhé. Obého, jak moci, tak inspirace se mu dostane, jde-li cestou k duchovnímu cíli. Cílem duchovního člověka je sebeuskutečnění, a jeho cesta vede do hlubin jeho vlastního já, k Bohu, k ideálu.

Obětuje takový člověk všechny životní zájmy, nebo jsou mnohé cíle, za nimiž lidé v životě jdou, pro něho odbočením z cesty? Vůbec ne. Bezpochyby jeho cíl je nejvyšší, jaký duše může mít, ale všechny ostatní cíle, které před sebou v životě vidí, nemusí jej nutně zastavovati na cestě. Stanou se stupni na jeho cestě, učiní jeho stezku schůdnější. Proto člověk, který žije vnitřním životem, nikdy nebude odsuzovati nebo haniti cíle jiných lidí, i když se mohou zdáti malé a směšné, neboť ví, že každý životní cíl člověka znamená jen stupeň, který jej vede dále, pokud on skutečně chce jít kupředu.

V lidském životě je doba, kdy si člověk přeje hrát s panenkami, kdy hledá hračky. Z duchovního hlediska jde tu o něco neškodného, co vzniká z přechodných sklonů, jež vedou člověka k jiným a dále kupředu. Časem člověk uzří cestu, která vede k cíli.

Proto je věstec toho názoru, že se člověk může dočasně starati o různé cíle jako o bohatství, zábavu nebo o hmotné království nebeské. Duchovní člověk však začíná svou cestu tam, kde tito světští lidé ji končí.

Vývojový průběh není přímou cestou. Podobá se kolu, které se ustavičně točí. Zkušenost lidí, kteří vstupují na duchovní stezku, vede napřed zpět, a odtamtud opět kupředu. Na duchovní stezce kráčí člověk, tak říkajíc, svou životní cestou nazpět: prožívá znovu mládí. Jelikož pak zduchovnění je pravý život, propůjčuje myslí a tělu zdraví. Člověk pocituje sílu, svěžest, nadšení, sílu vůle a živoucího ducha, jímž se cítí mlád, ať už je jakkoliv stár. Pak se stává opět malým dítětem. Má dětské tahy, zvláště pohled dítěte, v němž se nezračí muka, bázeň nebo zaujatost vůči někomu, v němž nelze nalézt ani pýchu ani pohrdání, nýbrž ochotu přidružit se

ke každému, ať už náleží ke kterékoliv třídě nebo kastě, ke kterékoliv národnosti nebo rase.

Tak se duchovní člověk opět stává dítětem. Sklon k slzám, ochota ke smíchu, všechno to shledáváme u duchovního člověka.

Jde-li dál, projevuje povahu nevinného dítěte. Můžeme to rozeznati z jeho prostoduchosti. Je prostý, i když jeho srdce je osvíceno moudrostí. Dá se lehce, ba dokonce vědomě oklamati. Přitom však je v tomto postavení šťasten jako nevinné dítě. Jako malému dítěti, také duchovnímu člověku jsou pocty a urážky ničím. Když dospěl do tohoto stupně vývoje, odpovídá na urážky úsměvem. Čest, která je mu prokazována, dělá na něho tak malý dojem jako na dítě, jež neví, komu platí. Duchovnímu člověku nepřidá na sebevědomí, neučiní jej šťastným, neučiní jej hrdým. Neznamená pro něho nic. Kdo mu prokazuje čest, uctívá sám sebe. Pro děťátko nemá významu, mluví-li se o něm špatně nebo dobře. V obou případech se usmívá právě jako duchovní člověk.

Kráčí-li ještě dále, začne projevovati znaky pravého lidství, neboť zde ve skutečnosti začíná pravé lidství. Na takovém člověku můžeme pozorovati znaky, jimiž se vyznačuje člověk, prostý všech zvířecích sklonů. Probouzí se v něm např. sklon hodnotiti i nepatrný dobrý skutek, obdivovati dobré kdekoliv se s ním shledá. Má soucit s každým člověkem, ať svatým nebo hříšníkem, pachtí se se záležitostmi svých přátel, požádají-li jej o to. Přináší rád oběti, aniž by dbal na to, co obětuje, když se cítí zavázán k takovému činu. Úcta, vděčnost, upřímnost, věrnost, trpělivost, vytrvalost, všechny tyto vlastnosti se projevují v povaze takového člověka. Na tomto stupni se stává skutečně schopný úsudku, neboť na tomto stupni se probouzí smysl pro spravedlnost.

Během vnitřního vývoje kráčí ještě dále nazpět. Vykazuje potom znaky zvířat, tak např. vlastnosti slona, který přes všechnu sílu obrovského těla je ochoten nésti náklady, jež se na něho naloží. Jako kůň jezdcí, i on je ochoten sloužiti. Je pokojný jako kráva, která bez pohánění přijde domů a odevzdá své mléko, na něž má právo její telátko. Tyto vlastnosti náleží duchovnímu člověku. Tak učí též Kristus.

Jde-li člověk ještě dále, vyvíjí se v něm vlastnosti rostlinného světa. Vlastnosti rostliny, která vydává květy a plody, trpělivě čeká na déšť shůry a nikdy netrvá na protislužbě těch, kteří trhají její květy a plody. Vždycky dává a nikdy nežádá. Rozdává jen krásu podle schopnosti, která je v ní skryta. Dává si tuto krásu vzíti od každého, hodného i nehodného a neočekává ani odměnu ani dík.

A postupuje-li člověk ještě dále, dostane se na stupeň nerostné říše. Stane se skalou, o níž se mohou jiní opíratí a na níž mohou stavěti, skalou, která se nerozborně tyčí uprostřed přílivu

vln moře života, skalou, která všechno snese, co rozrušuje citlivé lidi, skalou neproměnlivého přátelství a lásky, skalou věrného přilnutí k onomu ideálu, k němuž se hlásí. S takovým člověkem můžeme počítati v životě i ve smrti, zde i na onom světě. V tomto světě, v němž na ničem nemůžeme stavět, kde se všechno mění každým okamžikem, dosáhl takový člověk takového vývoje, že je mu možno v neustálé proměně věcí vykazovati vlastnosti skály a tím potvrzovat svůj vstup do oblasti nerostů.

Při dalším kroku získává vlastnosti geniů, tj. vševědoucích, všemu rozumějících. Nejobtížnějšímu postavení, nejtěžšímu problému a okolnostem, v nichž se nacházejí lidé jeho okolí, všemu rozumí. Může se státi, že jej vyhledá člověk, jež zatvrdila celoživotní vina a chyby. Tváří

v tvář takovému porozumění taje tvrdost takového člověka. Neboť ať přichází jako přítel či jako nepřítel, vždycky je mu rozuměno. Pokročilý člověk nezná jen lidskou povahu, nýbrž také podstatu věcí a životních okolností všeobecně a ve všech jejích aspektech.

Kráčí-li člověk ještě dále, promění se jeho bytost v andělskou. Podstatou andělské bytosti je zbožnost. Proto tento člověk uctívá Boha ve všech bytostech. Sám sebe nepovažuje ani za lepšího ani za většího nebo duchovnějšiho než jsou ostatní. Když se dostane na tento stupeň, uctívá všechna existující jména a zjevení, neboť pro něho jsou to jména a zjevení Boží. Není nikoho - i kdyby byl kdovíjak zpustlý a světem pohrdaný - kdo by byl v jeho očích menší. Pro něho neexistuje nic než co je Božího, a proto též každý okamžik svého života zasvěti uctívání Boha. Nepotřebuje uctívati Boha v určitém čase, v určitém domě a určitým způsobem. Není pro něho okamžiku, v němž se nemodlí. Neustále se modlí a celý život stojí před Bohem. Tříbí se tak, že se jeho srdce stane kříšťálem, v němž je všechno čisté. Nikdo před ním nemůže skrývati své myšlenky, nic mu není skryto. Všechno ví právě tak dobře, jako to ví jiný, dokonce ještě lépe. Neboť každý zná okolnosti svého života, ale ne jejich příčinu. Avšak člověk, jenž dospěl do tohoto stupně zduchovnění, zná také jejich příčinu. Proto ví o ostatních lidech více než tito vědí sami o sobě.

Na tomto stupni dosahuje člověk vrcholu svého vývoje a dokonalosti. Kristus to vyjádřil slovy: "Buďte dokonalí jako je dokonalý váš Otec v nebesích." Co je dáno člověku, který až sem dospěl, vymyká se všem slovům. Mysl, poznání, cit se v něm stanou tak životné, že se to nedá vyjádřiti slovy. Možno říci jen jedno: Dosáhl-li někdo tohoto stupně, který se nazývá dokonalost, tu myšlení, mluvení, jednání, jeho záření, jeho vše vyvolává Boha. On všude vyzařuje Boha. I kdyby nemluvil, vyzařoval by Boha. I kdyby nic nedělal, přece by přinášel Boha. A tak ti, kdo uskutečnili Boha, přinášejí světu živoucího Boha. Dnes se na světě v Boha jen věří, Bůh je tu jen v představě, v ideálu. Avšak člověk, jenž

dosáhl božské dokonalosti, přináší světu živého Boha, který by bez něho jinak zůstal v nebi.

VIII. Jak docházíme k vnitřnímu životu

K dosažení vnitřního života je zapotřebí pět věcí. Předně se musíme naučiti ovládat svůj rozum, a to tím, že se odnaučíme všemu, čemu jsme se dosud naučili. Vnitřní vědění nezískáme, když rozmnožujeme znalosti, které jsme si osvojili v životě. Je totiž zapotřebí základu na skále. Kamenný dům nemůžeme stavět na písečném základě. Máme-li mítí základ ze skály, musíme odhrabati písek, abychom mohli stavět na skalním podkladě pod písečnou vrstvou. Rozumářským lidem, kteří se učili věcem po celý život a pochopili je pomocí rozumu, zdá se proto velmi často těžké dospěti k vnitřnímu životu. Vždyť existují dvě různé cesty: jedna jde k severu, druhá k jihu. Řekne-li někdo: "Ušel jsem tolik mil k jihu, dosáhnu proto dříve něčeho, co je na severu?" Pak musí vědět, že toho nedosáhne dříve, nýbrž později, neboť všechny ty hodiny, které krácel k jihu, bude muset jít znovu zpět, aby se dostal na sever.

Člověk tedy musí pochopit, že všechno, čemu se naučil a co se dověděl v tomto životě, bude potřebovat jen ve světě, v němž se tomu učí a že to všechno má vůči němu ten poměr jako skořápka ke kuřeti. Nastoupí-li však stezku vnitřního života, nic mu nepomůže učení a vědění. Čím snáze dokáže zapomenouti toto vědění a odnaučiti se mu, tím lehčeji dosáhne cíle, pro nějž nastupuje duchovní stezku. Proto si musí lidé zběhlí a zkušení v zevním životě těžce vybojovávati poznání, k němuž se obrátili po velkých pokrocích v pozemském vědění. Často to nemohou pochopiti. Mnohým z nich se to zdá býti podivné a jsou proto zklamáni. Je to asi tak, jako když bychom se chtěli naučiti řeči určité země a šli do jiné země, v níž nikdo té řeči nerozumí a kde se nerozumí ani jeho řeči. Jako je severní a jižní pól, tak existuje vnější a vnitřní život. Rozdíl je dokonce ještě větší než vzdálenost severního pólu od jižního. Kdo postupuje na jih, nepřichází blíže k severu, naopak vzdaluje se od něho. Chce-li ho dosáhnout, musí se obrátit. Pro člověka, který to myslí vážně s putováním po stezce, není to těžké. Jen musí použítí svého zápalu opačným směrem. Obrátí jednoduše nadšení, s nímž se učil od světa a odnaučí se a zapomene naučené, aby se místo toho naučil něčemu od vnitřního života.

A nyní vyvstane otázka: Jak se odnaučíme? Učiti se znamená udělati uzel v rozumu. Při všem, čemu se učíme ze zkušenosti nebo od člověka, děláme na rozumu uzel, a máme tolik

uzlů v rozumu, kolika věcem jsme se naučili. Odnaučovati se znamená rozvazovati uzly, a odnaučovati se je právě tak těžké jako rozvazovati uzly. Kolik námahu, kolik trpělivosti je třeba k tomu, abychom rozvázali jeden pevně utažený uzel! Nuže, i rozvazování uzlů v našem rozumu vyžaduje velkou trpělivost a námahu. A co nám přitom může pomoci? Plnou silou působící světlo našeho rozumu rozváže uzly. Uzel je omezené porozumění. Rozvážeme-li jej, zmizí jím zaviněné omezení. Je zrušeno. A když náš rozum bude očištěn odnaučením a vyhrabáním všech vlivů dobrých i zlých, správných i nesprávných, bude opět vzdělán základ našeho srdce podobně jako prooraná země. Všechny staré stonky a kořeny, kameny a kusy skály se odstraní, a země bude připravena k setbě. Dokud leží kolem kusy skal, kameny, zbytky kořenů a staré cihly, je těžko začít se setbou. Půda ještě není v tom stavu, v kterém by ji chtěl rolník mít.

Dalším požadavkem k dosažení vnitřního života je hledati duchovního vůdce, člověka, jemuž bychom se mohli se vším svěřiti, na němž bychom mohli stavět, k němuž bychom mohli vzhlednout a k němuž pocítujeme sympatii, která se může proměnit v pocit oddanosti. A když jsme v životě našli někoho, koho můžeme považovati za svého vůdce, muršida, mistra, pak mu musíme věnovati plnou důvěru, abychom před ním nic neskrývali. Máme-li nějaké výhrady, pak můžeme stejně dobře opět vzít zpět, co jsme už dali, neboť všechno máme dělati bez výhrad a úplně: buď máme k němu důvěru, nebo k němu nemáme důvěru. Na cestě k dokonalosti musíme všechno dělati stoprocentně.

Mistr má zvláštní metody, které závisí na jeho temperamentu a také na tom, jaká cesta, podle jeho názoru, je nejvhodnější pro vedeného člověka. Může žáka k jeho cíli vést po široké vojenské silnici nebo ulicemi a uličkami, přes moře nebo městem, po zemi nebo po vodě, cestou, která se mu zdá být za určitých okolností nejlepší.

Třetí požadavek duchovní dokonalosti je osvojit si vědění. Je to vědění o vnitřním světě, které se nedá srovnávat s věděním, jež jsme nabyli před tím. Proto se musíme odnaučiti dřívějšímu vědění. Co člověk přijímá na této stezce, nemůže srovnati se svými dřívějšími názory. Obě věci jsou neslučitelné. Rozeznávají se tři stadia přijímání vědění, kterými musí projít vedený. Během stadia asimiluje, čemu se naučil. Přemýšlí o tom a uvažuje, zdali to může ponechati ve vědomí právě tak, jako přijímáme potravu a pak ji asimilujeme. V tomto třetím stadiu jde sám věcem na kloub. "Člověk nepřichází přijatému vědění ihned po přijetí na kloub." Kdyby to udělal, opět by všechno zkazil. Bylo by to, jako kdyby člověk, který se na prvním stupni naučil A a B a C, hned přešel ke slovům, která nezačínají těmito písmeny. Bylo by to předčasné konání, neboť ostatní písmena ještě nezná. Musíme ještě nutný čas věnovati přijímání, právě jako si musíme popřáti čas k jídlu. Během jídla

nepobíháme kolem po ulici, abychom strávili snědené. Teprve, když jsme hotovi s jídlem, můžeme učiniti vše pro podpoření trávení. Asimilovati znamená správně porozuměti vědění, plniti je a stále lépe si je vštěpovati. Ale nejenom to, nýbrž trpělivě čekat, až se dostaví užitek a osvícení jako následek získaného.

Třetí stadium přijímání vědění je promýšlení naučeného: Proč tomu tak bylo? Jaký užitek mně to přineslo? Jak toho mohu použít v životě? Jak to může mně a jiným posloužit k požehnání? To je třetí stadium. Pomíchají-li se všechna tři stadia, nedospějeme k cíli, pro něž jsme nastoupili na duchovní stezku.

Čtvrtý stupeň při dosažení vnitřního života je meditace. I když jsme se odnaučili všemu, když jsme našli mistra a když jsme přijali vědění o vnitřním vědění, je ještě stále nejvyšší potřebná meditace, kterou sufi nazývá slovem "ryazať". Napřed se provádí meditace mechanicky v hodinu určenou pro modlitbu a vnitřní soustředění. Druhá fáze spočívá v tom, že i v jiných dobách pomýšlíme na meditaci. Ve třetí fázi pokračujeme v meditaci ve dne v noci. Pak jsme se naučili správně meditovali. Ponoří-li se někdo jen na čtvrt hodiny večer do meditace, ale celý ostatní den na ni nepomyslí, jedná stejně, jako by v neděli šel do kostela a jiné dny v týdnu na to nepomyslí. Školení intelektu je na cestě vnitřního života nepochybně užitečné. Hlavní je však meditace. To je pravé studium. Den meditace má cenu jednoho roku studia.

Touto meditací rozumíme správný způsob vnitřního ponoření. Zavře-li někdo oči a sedne si, aniž by co dělal, může jít stejně dobře spát. Meditace není pouhé cvičení, které mám provést. Během meditace odívá se duše svým světlem, životem, vnuknutím a silou. V meditaci je požehnání všeho druhu. Mnozí se meditováním unaví. Nechci však říci, že by opravdu meditovali. Budou unaveni, pokud nedojdou bodu, v němž na sobě pocítí vliv meditace. Daří se jim jako lidem, kteří se unaví hraním na housle. Unaví se, protože ještě neumějí správně hrát. Umíte-li hrát, neunavíte se. Je tedy těžké hrát na housle, těžké je mít trpělivost s vlastní hudbou. K meditaci náleží trpělivost. A je-li při ní někdo unaven, to proto, že je zvyklý být celý den činný. Všechny jeho nervy chtějí být stále činné, a i když to pro něho není užitečné, přece ho to nutí, aby pokračoval ve své činnosti. Když tu tak sedí se zavřenýma očima je mu nepříjemno, neboť jeho duch, který pracoval celý den, je teď vrtošivý, právě jako kůň po dlouhém běhu. Nedokáže klidně stát, každý jeho nerv pracuje, a je téměř nemožné přimět koně ke klidu. Stejně se děje s člověkem. Jednou jsem byl u jakéhosi muže, jemuž se meditace stala zvykem. A když jsme seděli u ohně a mluvili o všeličemž, upadl náhle v mlčení, takže jsem se musel chovati klidně tak dlouho, než opět otevřel oči. Ptal jsem se jej: "Je to krásné, že ano?"

a on řekl: "Toho nemáme nikdy dost." Kdo ochutnal štěstí meditace, pro toho nic na tomto světě není přitažlivější a více obšťastňující.

Takový člověk přebývá ve vnitřním míru a štěstí, jež se nedají vyjádřit slovy. Přiblíží se dokonalosti, duchu světla, života a lásky a je jimi obklopen.

Pátá nutnost na duchovní stezce je žítí běžným životem. Duchovní mistr nikomu nevnucuje přísnou morálku. To je úkol zevních náboženství. Zevní mravnost náleží k exoterické stránce duchovní práce. Kdo však kráčí duchovní stezkou, je mravný svou nejnvnitřnější podstatou. První zásadou jeho mravnosti je neustále dbáti na to, aby nikdy nezranil city ostatních. Podle druhé zásady usiluje o to, aby se nedal podrážditi stále proti sobě bojujícími vlivy, jimž je člověk vystaven. Třetí zásada je, aby zachoval rovnováhu ve všech postaveních a poměrech, které ruší klid jeho mysli. Čtvrtá zásada vyžaduje milovati všechny bez přestání, jsou-li hodni lásky, a věnovati odpuštění všem, kteří jí hodni nejsou. A podle této zásady žije duchovní člověk neustále. Pátá zásada je, že uprostřed davu zůstává sám sebou. Ale tímto rozpoutáním se nerozumí oddělenost. Rozpoutati se znamená jen osvoboditi se od pout, která váží člověka a která jej zdržují na cestě k cíli.

IX. Andělský člověk

Hinduistický výraz deva znamená andělský člověk. Pro něj má sufi název faristhakhaslat. První podobou, kterou nabývá každá duše na své životní pouti, je podoba andělská. Není tedy podivné, když člověk ve svém životě nabývá andělské rysy, neboť tyto tkví v hloubi jeho duše. Duše prochází různými sférami a stupni bytí a získává přitom různé vlastnosti. A vlastnosti nižšího světa se zhušťují a usazují tak úzce okolo duše, že tato ztrácí vzpomínku na prvotní život, na své Já, zapomíná téměř na své nejčistší bytí. Duše, která se průběhem všech svých pozemských zkušeností snaží vrátit ke svému původu, k andělskému stavu, vykazuje jiné znaky, než které dosud člověku patřily. Taková duše se podobá kompasu, který stále ukazuje tímtež směrem, ať s ním točíme a jej obracíme, jak chceme. Tak se děje i s duší, v jejíž přirozenosti je, aby se obrátila ke svému původu, k prameni, ze kterého pochází.

Takový člověk má tuto náklonnost už od dětství a během celého mládí a podrží ji ovšem i jako dospělý. Může se státi, že tuto náklonnost stále více a více vyvíjí, avšak jest mu vrozena. Přitažlivost takového člověka je velká. Jeho přitažlivá síla působí na všechny ostatní duše, neboť on je v neustálém spojení se svým pravým Já, a toto pravé Já je

také pravým Já kterékoliv duše, s níž přichází do styku. Proto působí jako magnet na ostatní duše.

Devovi nejbližší příbuzný typ duše je džinayn, z čehož je odvozeno slovo džin. Známkou takové duše je, že je ve spojení s vnitřní oblastí, která má zevní odlesk ve všem, co je krásné. Zatím co duše každého člověka touží po zevní kráse, duše džinova nemíří tolik k zevní kráse, jako k jejímu původu, který je uvnitř.

S oběma těmito typy, jak dévským či andělským, tak s džinaynským čili s džinským, setkáváme se ponejvíce u lidí, kteří žijí vnitřním životem, neboť takoví lidé se cítí méně přitahováni světským životem než vnitřním. Tím nechci říci, že by se nezabývali světským životem a že by na něm neměli účasti. Jisté je, že právě tato účast přivádí duši do zevního života. Kdyby duši nezáleželo na světě, nepřicházela by do něho. Avšak její účast na něm způsobuje, že přichází

na zem. Ale tento podíl na zevním světě jí přináší zároveň zklamání. Všechno, co krásnou duši zajímá na tomto světě, zajímá ji jen tak dlouho, dokud se toho nedotkne. Jakmile se toho dotkne, ztratí na tom zájem, a sledujíc přirozený pud, stáhne se zpět. Věci, které poutají průměrnou duši, nemohou takovou duši upoutat. Mohou ji jen přitahovati, neboť taková duše touží po něčem, čeho vidí zevní odlesk. Ale sotva se dotkne hledaného, už vidí, že je to jen stín a nikoliv skutečnost, a zklamána se stáhne zpět. A tak tráví život déva nebo džin.

Indičtí básníci vyprávějí, že zajíc, má-li žízeň, pobíhá při hledání vody po lese. Pln radosti slyší hřmění, neboť teď má naději, že najde vodu. Ale mnohdy jen hřmí a potom neprší, nebo neprší dost a žízeň zajícova zůstane neutišena. Zrovna tak je to s žízní krásné duše. Duše duchovně založeného člověka žízní neustále, pořád něco vyhlíží, pořád něco hledá, a když to našla, ukáže se, že je to něco jiného, a tak se její život stane ustavičným bojem a ustavičným zklamáním. Nakonec nastoupí namísto účasti určitá lhostejnost, ačkoliv lhostejnost není v povaze této duše. Je v ní jen láska. Život učiní duši jen zdánlivě lhostejnou. Ve skutečnosti nemůže být lhostejná. Tento, celý život působící stav, dává člověku pocit, který lze označiti jen hinduistickým slovem, protože jiná řeč nemá výrazu, který by přiléhal jeho významu. Hindové jej nazývají vajrágja, a z toho slova je odvozen výraz vajrági. Vajrági jmenujeme člověka, který se stal lhostejným, a přece lhostejný není pravý smysl toho slova. Znamená vlastně člověka, v jehož očích všechno, co ostatní lidi poutá, ztratilo cenu. Takového člověka nic nepoutá, nic jej nečiní otrokem. Může se podílet na všech věcech tohoto života, ale nic jej už nepoutá. První pocit vajrági je od všeho se odvracet. Podobá se zajíci, který utíká při zachřestění suchého listu, neboť takový člověk je citlivý a je přesvědčen, že omezenost a nestálost

života v tomto světě může přinést jen zklamání. Jsa vnitřně zraněn, je pro všechno citlivý, a jeho první pohnutka je utéci, někde se skrýti a najít úkryt v horách nebo v lese, kde nikoho nenajde. Nepoutají jej pevně ani záležitosti tohoto světa, ani příbuzenstvo a přátelstvo, čest nebo postavení, ani blahobyt. A přece to neznamena, že by mu scházelo něco takového, co nazýváme láskou nebo dobrotou, neboť jen z lásky zůstává v tomto světě. Protože na světě nemá účasti, udržuje jej zde jen láska, která se neprojevuje jako pouto, nýbrž jen jako dobrota, odpuštění a dobrosrdečnost, jako úslužnost a úcta, jako soucit a ochota pomoci vším možným způsobem. Duše taková nečeká, že jí svět vrátí její dar, avšak činí vždy vše, co může. A vždycky je plna soucitu, vždy je si vědoma omezenosti života a jeho neustálé proměnlivosti.

V dalším vývoji se začne vajrági podobati hadu. Stane se moudrým jako had. Vyhledává samotu jako had. Had je nerad uprostřed davu. Má hnízdo, kam se může vždycky uchýliti. Vychází jen když je hladov nebo žízniv, a jakmile se nasytí, nežádá si již více jako psi nebo kočky. Těm můžeme dávat pořád žrát, ještě více chtějí. Je-li had syt, zaleze do své díry a zůstane, dokud nepotřebuje další potravy. Ztratil veškerou žravost.

Tak je tomu i s duší vajrági. Ten chce žít na tomto světě jen k vůli ostatním a ne k vůli sobě. Jeho vztahy k lidem omezují se jen na to, že jim slouží, ale nevyžaduje služeb. Miluje je, ale nežádá si lásky. Je jejich přítelem, ale nedělá si nároku na jejich přátelství. Nedá se po druhé oklamat, jedno zklamání mu stačí. Když jednou poznal falešnost obyčejného života, nedá se vícekrát zklamat. Dívá se na svět zkušenými očima a praví: "Neočekávám od tebe nic. Přicházím-li k tobě, pak jen proto, abych ti dal, a ne, abych od tebe bral. Dělam všechno pro tebe, ale nechci se k tobě připoutat." To je vajrágiovo heslo.

Vyvíjí-li se vajrágiův pocit ve vajrágiovi dále, stane se lvem. Není již hadem, který hledá samotu, přestože ji stále miluje. Není už zajícem, který prchá před lidmi. Je lvem, který umí čelit všem těžkostem. Není už citlivý, ale silný, plný síly, vyrovnanosti. Trpělivě snáší vše a hrdinně se drží v davu, ve světě.

Za jakým účelem: Aby všechno snesl, co jej potká, aby odolal všem protivným vlivům, jimž je vystaven v tomto světě každý citlivý člověk. Aby odvážným duchem, posílen pravdou a s jasným vědomím, hleděl na vše. Tímto způsobem přichází na pomoc lvu se podobající duše dévova, andělského člověka. Co jmenujeme mistrem nebo svatým, prorokem nebo mudrcem, vším tím je tento pokročilý vajrági. Podobá se ovoci, které dozrálo na stromě ve slunečním jasu. Taková duše, která dozrála životními zkušenostmi, aniž by přitom byla poškozena, která si zachovala rovnováhu, vysoko držela pravdu, plna naděje a trpělivosti, která z lásky k lidstvu a s přáním sloužit Bohu, netouží po

uznání ani po odplatě shora nebo zdola - taková duše, duše dévova, jest nositelem Božího poselství. Patří-li toto poselství nějaké společnosti, národu nebo celému světu, vždycky je to déva, který mu je přináší.

X. Pět druhů duchovních lidí

Kdo žije vnitřním životem, musí během svého života uprostřed lidí všech druhů zachovávat určitý zevní postoj. Známe pět hlavních cest, které může zvolit duchovní člověk pro svůj život ve světě, ačkoliv je ještě více takových cest. Často se u takového člověka setkáváme s postojem, který sotva dává tušit, že žije vnitřním životem. Proto mudrci všech dob učili uctivosti vůči každé lidské bytosti, ať se zevně jeví jakkoliv a žádali lidi, aby přemýšleli, kdo se skrývá pod zevní schránkou a co by to mohlo být.

První z pěti znaků duchovního člověka je nábožnost. Žije životem nábožného, přísně věřícího člověka, jako ostatní, aniž by prozrazoval nejmenší stopy hlubokého poznání nebo širšího duchovního hlediska, ačkoliv má obojí. Zevně jde jako každý jiný do Božího domu nebo kostela. Modlí se k Bohu stejnou formou jako každý jiný, přijímá svátosti a prosí za požehnání církve jako každý jiný. Ničím se nevyznačuje, žádné zvláštní znaky nenaznačují, že je duchovně pokročilý. Ale zatím co ostatní konají své náboženské úkony čistě zevně, on je ve svém životě uskutečňuje. Každý náboženský úkon je mu symbolickým zjevením. Modlitba je mu pobožností. Písmo je mu pobídkou, neboť svatá Písma mu ukazují na všechno, co čte v životě a v přírodě. A tak je vnitřně duchovním člověkem, i když zevně je jen nábožným člověkem jako mnozí jiní.

Jiným aspektem duchovního člověka je filosofický duch. Nemusí ukazovat ani stopu přísné víry nebo zbožnosti. Může se zdát, že se daleko více věnuje obchodům nebo světským záležitostem než světský člověk. Všechno bere mírně, všechno trpí, všechno snáší. Je mu to lehké pro jeho vhled do života. V nitru rozumí všemu, zevně jedná, jak si to žádá život. Nikdo by si nepomyslel, že žije vnitřním životem. Může vyřizovat obchod a zároveň v sobě pociťovat Boha a Pravdu. Vůbec nemusí mít vzezření meditativního nebo kontemplativního člověka, a přece každý okamžik jeho života může být věnován kontemplaci. Může svého denního povolání používat jako prostředek k duchovnímu poznání. Podle jeho zevnějšku nikdo by jej nemohl považovat ani na okamžik za tak vysoko duchovně vyspělého člověka, i když lidé, kteří s ním přijdou do styku, časem dospějí k názoru, že je to poctivý člověk, jehož zásady a život jsou správné. To je celé jeho náboženství. Zevní život se mu stane náboženstvím a vnitřní poznání zduchovněním.

Třetí druh zduchovnění se projevuje službou. Takový člověk prokazuje jiným dobro. Pod tímto obalem mohou se skrývatí světcí. Nikdy nemluví o duchovních věcech, nikdy nefilosofují o životě. Jejich filosofie a náboženství se projevuje v jejich jednání. Jejich srdce přetéká láskou v každém okamžiku života, a neustále se snaží jiným prokazovat dobro. Každý, s nímž se dostanou do styku, je pro ně bratrem, sestrou, dítětem. Sdílí s ním radosti a strasti. Dělají vše možné, aby ho po celý život vedli, poučovali a radili mu. V této podobě může být duchovní člověk učitelem, kazatelem a dobrodincem. Ale ať se projevuje v jakékoliv podobě, hlavní zásadou jeho života je, aby činil druhým dobře a svým bližním poskytoval nějakým způsobem štěstí. A radost, která pro něho z toho vyvěrá, je vysoké duchovní vytržení, neboť každý dobrý a přátelský čin přináší s sebou zvláštní radost a rajskou rozkoš. Myslí-li člověk neustále na to, aby jiným prokázal dobro, má z toho neutuchající radost a tato radost přináší nebeské ovzduší, které vytváří kolem takového člověka nebe, jež je jeho vnitřním životem. Svět je plný trní, plný utrpení, bolestí a starostí, a on žije ve světě. Ale právě svým úsilím odstraňovat trny, i když si při tom sám popíchá ruce, stoupá a pocituje vnitřní radost, která je jeho zduchovněním.

Čtvrtá podoba duchovního člověka je podoba mystická. Je jí těžko rozumět, neboť mystik se mystikem rodí. Mystice se nelze naučit, mystika je vlohou. Mystik může obličej obrátit k severu a přitom hledět k jihu. Mystik může sklonit hlavu a přitom hledět vzhůru. Jeho oči mohou hledět navenek a on přece může hledět dovnitř. Může mít oči zavřeny a přece uvidí, co se děje venku. Průměrný člověk nemůže mystikovi rozumět, proto se před ním lidé cítí zaraženými. Jeho "ano" není "ano" jiného člověka, jeho "ne" nemá ten význam, který mu jinak přikládáme. Téměř každá věta, kterou pronese, má symbolický smysl. Každý z jeho zevních počinů má vnitřní význam. Člověk, který nerozumí symbolickému způsobu vyjadřování, může se mýlit, slyší-li od něho větu, která mu připadá zcela zmatená. Učiní-li mystik zevně krok, vnitřně jich možná učiní tisíc. Může být v jednom městě a zároveň působiti na jiném místě. Mystik sám je zázrakem a pro své okolí je hádankou. Nemůže vám vysvětlovati své počínání, neboť žije vnitřním životem a zakrývá jej zevním počínáním. Jeho slova a činy jsou jen závojem jeho vnitřního počínání. Kdo rozumí mystikovi, nikdy se s ním nepře. Řekne-li on: "Jděte!" tedy jděte. Řekne-li: "Pojďte sem", tedy přistupte. Přejde-li k vám, neříkejte: "Nechod". Vězte, že je to okamžik, kdy musí přijít. A když od vás odchází, neproste ho, aby zůstal, neboť vězte, že je čas, aby odešel.

Ani smích, ani slzy mystikovy nesmí se považovat za zevní známku určitého pocitu. V jeho slzách se možná skrývá velká radost a za jeho smíchem velmi hluboký žal. Jeho otevřené oči, zavřené

oči, odvrácení obličeje, pohled, mlčení, mluva: nic z toho neznamena totéž, co tím obvykle rozumíme. Nechci však říci, že by to mystikové činili úmyslně. Jsou tak uzpůsobeni. Nikdo by to nemohl činit úmyslně, nikdo nemá moc to činit. Ve skutečnosti mystikova duše je duší tančící. Uskutečnila vnitřní zákon, vypátrala tajemství, po němž duše touží a v radosti nad tímto tajemstvím stává se celý mystikův život tajemstvím. Vidíte-li mystika dvacetkrát za den, vždycky je to někdo jiný. Jeho nálada je pokaždé jiná a přitom jeho vnější nálada vůbec nemusí odpovídat vnitřní náladě. Mystik je příklad tajemství Božího v lidské podstatě.

Pátá podoba, ve které se projevuje člověk, jenž žije vnitřním životem, je zvláštní zjev, kterému jen málokdo rozumí. Zevně si bere masku prostoty v tak velké míře, že nezkušení jej mají za nevyrovnaného, podivuhodného člověka nebo dokonce za podivína. Jemu na tom nezáleží, neboť jeho chování je mu štítem. Kdyby chtěl světu zjevit sílu, která v něm je, tisíce by jej následovaly a nezbyla by mu ani chvíle, aby žil vnitřním životem. Nesmírná moc, kterou má, vnitřně ovládá říši a země. Bdí nad nimi a chrání je před pohromami, záplavami nebo suchy a také před válkami. Udržuje v místě nebo zemi, kde žije, vnitřní pořádek. A to všechno se děje silou jeho mlčení a neustálým uskutečňováním vnitřního života. Komu schází hlubší vhled, považuje jej za podivnou bytost. V orientální řeči jmenuje se takový člověk mačsub. Také ve starém Řecku byl znám tento typ, a tu a tam se ještě shledáváme s jeho stopami, nejčastěji v Orientě. Na Východě shledáváme se ještě dnes s lidmi, kteří došli k uskutečnění svého Já a kteří žijí v přestrojení, jež zevně nenese známky filosofie, mystiky nebo náboženství, ale prozrazuje zvláštní mravnost. Avšak přítomnost takového člověka je pramenem síly, jeho pohled inspiruje, jeho oko má výraz vládce, a mluví-li, jeho slovo je zaslíbením Božím. Co řekne, je pravda, mluví však málo. Je těžké přimět jej k hovoru. Promluví-li však, stane se, co řekl.

Nekonečně velká je rozličnost zevních projevů, v nichž se můžeme na tomto světě setkat se zduchovnělou duší. Není však lepšího způsobu, jak žít v tomto světě a zároveň žít vnitřním životem, než když každý zevně i vnitřně zůstane sám sebou. Ať je povolání, práce a postavení člověka v zevním světě jakékoliv, také tento zevní životní úkol se musí plnit poctivě a věrně a zároveň se musí udržovat vnitřní vědomí, aby také v zevním životě, bez ohledu na povolání, bylo patrné vnitřní vědění o Pravdě.

Obsah

I. Příprava na cestu	2
II. Účel cesty	8
III. Plnění povinností v lidském životě	10
IV. Uskutečnění vnitřního života	14
V. Svoboda jednání	17
VI. Zákon vnitřního života	19
VII. Účel vnitřního života	22
VIII. Jak docházíme k vnitřnímu životu	25
IX. Andělský člověk	28
X. Pět druhů duchovních lidí	31